

แนวปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และคำแนะนำสำหรับประชาชน ในการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อมาโดยยุงลาย ในพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วม

กองโรคติดต่อมาโดยแมลง กรมควบคุมโรค

17 กันยายน 2564

ปัญหาน้ำท่วมในหลายพื้นที่ ทำให้ประชาชนต้องออกจากบ้านมาอาศัยอยู่ศูนย์อพยพ/ศูนย์พักพิงชั่วคราว หรืออาศัยอยู่ในบ้านที่มีน้ำท่วมล้อมรอบ โดยพื้นที่น้ำท่วมมักมีสิ่งแวดล้อมไม่ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งภายหลังน้ำลด มักมีขยะที่ไม่ได้ถูกจัดการอย่างเหมาะสม ทำให้มีแหล่งน้ำขังที่สามารถเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายและยุงรำคาญได้ ยุงเหล่านี้นอกจากสร้างความรำคาญแล้ว ยุงลายอาจทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรค ได้แก่ โรคไข้เลือดออก โรคไข้ปวดข้อยุงลาย และโรคติดเชื้อไวรัสซิกา ดังนั้น กองโรคติดต่อมาโดยแมลง จึงได้จัดทำแนวปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และคำแนะนำสำหรับประชาชนในการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อมาโดยยุงลาย ในพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วม ทั้งในระยะน้ำท่วมและระยะภายหลังน้ำลด ดังต่อไปนี้

1. แนวปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

ระยะน้ำท่วม	ระยะภายหลังน้ำลด
1. เผื่อระวังผู้อาศัยในศูนย์อพยพ/ศูนย์พักพิง ที่มีอาการสงสัยป่วยเป็นโรคติดต่อมาโดยยุงลาย หากพบผู้ป่วยสงสัยให้ดำเนินการส่งผู้ป่วยไปรักษาที่โรงพยาบาลทันที	1. เผื่อระวังผู้ป่วยในชุมชน หากพบผู้ที่มีอาการสงสัยป่วยเป็นโรคติดต่อมาโดยยุงลาย ต้องแนะนำให้ไปรักษาที่โรงพยาบาล และแนะนำยาที่ไม่ควรรับประทาน เช่น แอสไพริน และไอบูโพรเฟน รวมทั้งยาแก้ปวดที่ต้องรับประทานหลังอาหารทันที
2. สำรวจและทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในศูนย์อพยพ/ศูนย์พักพิง อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยการเปิดทางน้ำในบริเวณและโดยรอบให้สามารถระบายถ่ายเทได้สะดวก ลดการเน่าขัง เพื่อไม่ให้แหล่งเพาะพันธุ์ยุงชนิดต่าง ๆ	2. ในช่วงสัปดาห์แรกภายหลังน้ำลด ควรจัดการภาชนะหรือเศษวัสดุที่มีน้ำขังภายในชุมชน รวมถึงสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น ต้องคว่าไม่ให้มีน้ำขังหรือนำเศษวัสดุไปทิ้งในถุงขยะเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบมารับไปทำลายต่อไป เนื่องจากอาจเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายได้
3. ในบริเวณที่มีน้ำท่วมขังขนาดใหญ่ ควรใช้แบคทีเรียกำจัดลูกน้ำแทนการใช้ทรายเคมีฟอส เนื่องจากทรายจะจมลงดินและตะกอน ทำให้การออกฤทธิ์ไม่ดีและสิ้นเปลืองมาก	3. สำรวจและทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุง (ประเมินค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย HI, CI) ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
4. สนับสนุนผลิตภัณฑ์ยากันยุงให้กับประชาชนในศูนย์อพยพ/ศูนย์พักพิง หรือที่อาศัยในบ้าน เพื่อใช้ป้องกันยุงกัด	4. สนับสนุนผลิตภัณฑ์ยากันยุงให้กับประชาชนในชุมชนเพื่อใช้ป้องกันยุงกัด และทรายเคมีฟอส เพื่อกำจัดลูกน้ำยุงลายในภาชนะน้ำขัง
5. หากมีความจำเป็นต้องพ่นสารเคมีกำจัดยุงตัวเต็มวัย เช่น พบผู้ป่วยโรคติดต่อมาโดยยุงลาย ควรดำเนินการทั้งภายในและภายนอกอาคารของศูนย์อพยพ/ศูนย์พักพิง	5. พ่นสารเคมีกำจัดยุงตัวเต็มวัยให้ครอบคลุมทั้งชุมชนภายหลังน้ำลด 1 – 2 สัปดาห์ เนื่องจากภายหลังน้ำลดมักพบยุงลายและยุงรำคาญชุกชุม ด้วยเครื่องพ่นฝอยละเอียด (ULV) เพื่อกำจัดยุงที่อยู่นอกบ้าน (ส่วนในบ้านสามารถเลือกใช้ได้ทั้งการพ่นหมอกควันหรือการพ่น ULV) หากมีเฉพาะเครื่องพ่นหมอกควัน สามารถพ่นนอกบ้านได้ โดยปฏิบัติตามแนวทางการพ่นสารเคมีของกองโรคติดต่อมาโดยแมลง ถ้ามีข้อจำกัดเรื่องการพ่นสารเคมีให้มอบผลิตภัณฑ์สเปรย์กระป๋องกำจัดยุงเพื่อให้ประชาชนสเปรย์ในบ้านตัวเองเมื่อพบผู้ป่วย หรือสงสัยว่าป่วยด้วยโรคนำโดยยุงลาย

ระยะน้ำท่วม	ระยะภายหลังน้ำลด
6. ประชาสัมพันธ์ให้คำแนะนำประชาชนรับทราบความเสี่ยงของการเกิดโรคติดต่อมาโดยุงลาย และวิธีการป้องกันตนเอง เช่น การนอนในมุ้งทั้งเวลากลางวันและกลางคืนในกรณีที่บ้านไม่มีมุ้งลวด หากต้องอยู่ในที่มีุงลายชุกชุมให้ใส่เสื้อผ้าให้มิดชิด แนะนำวิธีการใช้ผลิตภัณฑ์ทากันุงให้ถูกต้อง เช่น ใช้เฉพาะบริเวณผิวหนังส่วนที่พ้นจากแขนเสื้อและปลายขา กางเกง บริเวณที่ไม่ควรใช้ และใช้เฉพาะเวลาจำเป็นเท่านั้น เป็นต้น รวมทั้งให้ประชาชนเฝ้าระวังอาการด้วยตนเอง หากมีอาการเป็นไข้สูงเฉียบพลัน หรือรับประทานยาลดไข้แล้วไข้ไม่ลดลง อาจป่วยเป็นโรคติดต่อมาโดยุงลาย ให้รีบไปพบแพทย์ทันที	

ทั้งนี้ หน่วยงานสาธารณสุขและหน่วยงานท้องถิ่น ควรมีการจัดเตรียมอุปกรณ์และเวชภัณฑ์ เพื่อเตรียมความพร้อมในการควบคุมโรค หากเกิดการระบาดของโรคติดต่อมาโดยุงลาย ในช่วงน้ำท่วมหรือภายหลังน้ำลด ดังต่อไปนี้

- แבקที่เรียกกำจัดลูกน้ำ เพื่อควบคุมยุงรำคาญตามแหล่งน้ำขัง
- ทราเยมีฟอสกำจัดลูกน้ำ เพื่อควบคุมยุงลายตามภาชนะขังน้ำ
- สารเคมีกำจัดแมลงเพื่อการพ่น ULV หรือหมอกควัน เพื่อควบคุมยุงตัวเต็มวัยหรือแมลงรบกวน
- ผลิตภัณฑ์ทากันุง เพื่อให้ประชาชนป้องกันุงกัด
- ผลิตภัณฑ์สเปรย์กระพองกำจัดยุง เพื่อให้ประชาชนสเปรย์ในบ้านตัวเองเมื่อพบผู้ป่วยและไม่สามารถเข้าไปพ่น ULV หรือหมอกควันได้
- มุ้งหรือมุ้งชุบสารเคมี เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในศูนย์อพยพ/ศูนย์พักพิง ใช้ป้องกันุงกัด

2. คำแนะนำสำหรับประชาชน

ในช่วงน้ำท่วม ประชาชนอาจไม่สามารถดำเนินการจัดการแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายหรือกำจัดยุงตัวเต็มวัยได้ด้วยตนเอง จึงให้เน้นการป้องกันุงกัด ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การใช้ผลิตภัณฑ์ทากันุงในส่วนที่พ้นจากแขนเสื้อและปลายขา กางเกง การใส่เสื้อผ้าให้มิดชิด และการนอนในมุ้ง แต่เมื่อน้ำลดแล้วควรดำเนินการเพิ่มเติม ดังนี้

- 1) ในช่วงสัปดาห์แรกภายหลังน้ำลด ควรจัดการภาชนะหรือเศษวัสดุที่มีน้ำขังภายในและบริเวณรอบบ้าน ต้องคว่ำไม่ให้มีน้ำขัง หรือนำเศษวัสดุไปทิ้งในถุงขยะ เพื่อไม่ให้เป็นแหล่งวางไข่ของยุง ส่วนภาชนะน้ำใช้หากไม่สามารถป้องกันุงเพาะพันธุ์ด้วยวิธีอื่นได้ ให้ใช้ทราเยมีฟอส ในอัตราส่วนประมาณ 1 ซ่อนพลาสติกบ่อนยาเด็กต่อภาชนะใส่น้ำประมาณ 50 - 80 ลิตร
- 2) ควรสำรวจและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในบ้านและบริเวณรอบบ้านทุกสัปดาห์ รวมทั้งแอ่งขังน้ำขนาดเล็กให้กลบ หากเป็นแอ่งขังน้ำขนาดใหญ่ให้หาปลาถิ่นลูกน้ำมาปล่อยไว้ เช่น ปลาหางนกยูง ปลากะต๋ ปลากะพง ปลานิล เป็นต้น
- 3) กำจัดยุงตัวเต็มวัยด้วยสเปรย์กระพอง โดยฉีดสเปรย์ให้ทั่วห้อง โดยเฉพาะตามมุมห้องที่มีมืดและมีความชื้นสูงตามซอกและใต้เครื่องใช้-เครื่องเฟอร์นิเจอร์ เช่น ซอกตู้ ใต้โต๊ะ ใต้เก้าอี้ แล้วปิดอบห้องไว้ 20 นาที ทั้งนี้ก่อนเข้าไปในห้องดังกล่าว ควรเปิดห้องให้อากาศถ่ายเทก่อน เพื่อลดอันตรายจากสเปรย์กระพองกำจัดยุง
- 4) หากมีอาการป่วยสงสัยโรคติดต่อมาโดยุงลาย ได้แก่ มีไข้สูง มีผื่น ปวดข้อ ให้รีบไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล เพื่อรับการวินิจฉัยและรักษาโดยเร็ว ห้ามรับประทานยาประเภท NSAIDs ได้แก่ แอสไพริน และไอบรูโพรเฟน หรือกลุ่มยาแก้ปวด ลดไข้ ที่ต้องรับประทานหลังอาหารทันที ให้รับประทานยาพาราเซตามอลเพื่อลดไข้